

Herstel vrijzinnigheid in ere

Harde taal van nu staat haaks op een eeuwenoude Nederlandse traditie

Wat onze multiculturele samenleving nodig heeft, is een tussenweg tussen religieus fundamentalisme en radicaal secularisme. En dat vereist een vrijzinnige visie waarin tolerantie en dialoog vooropstaan, meent **Wibren van der Burg**.

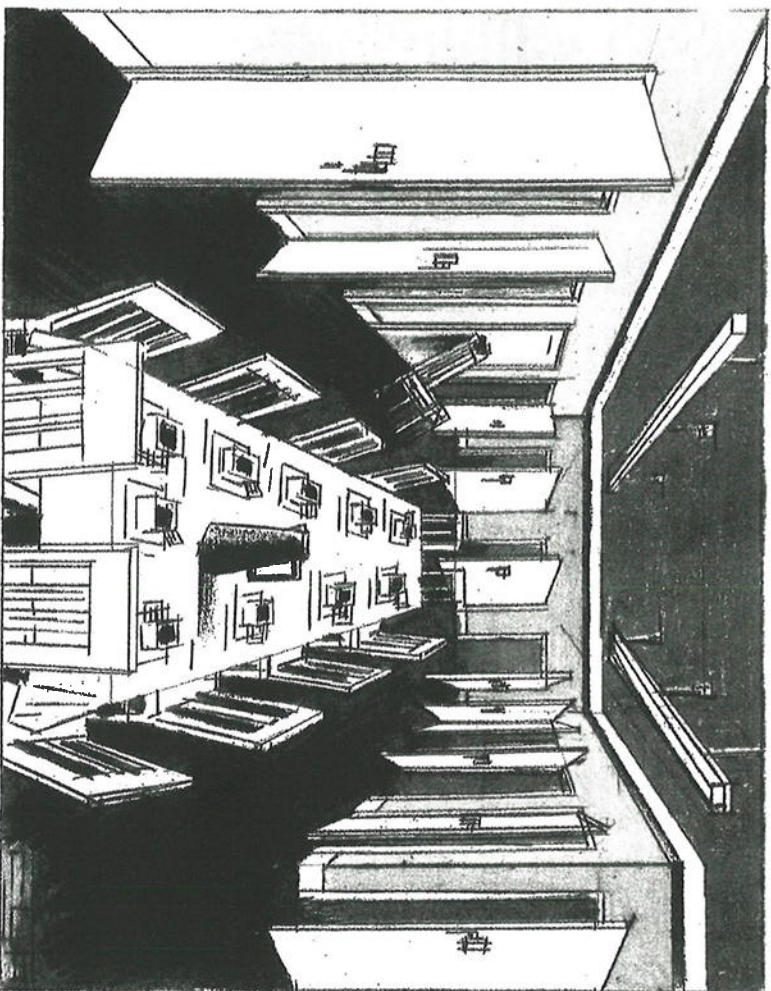
Herleidend van Femke Halsetma, fractievoorzitter van GroenLinks in de Tweede Kamer, voor een vrijzinnig-linkse politiek verzoenende voorige week nogal wat ophef. Dat verbaasde ook haar, want ze heeft dit pleidooi al vaker gehouden. De vraag rijst dan waarom nu ineens zoveel aandacht is voor dit getuigenis.

Halsetma grijpt terug op de oude term vrijzinnigheid, die tegenwoordig vrijwel alleen naar een kerkelijke stroming verwijst. Tot de Tweede Wereldoorlog was het ook een gangbaar politiek begrip. Nadat de vooroorlogse Vrijzinnige Democratische Bond was opgegaan in de Partij van de Arbeid, trakteert het begrip in onbruik. Alleen D66 hield het nog in ere. Maar de politieke vrijzinnigheid is veel breder en kent een lange traditie in Nederland, met denkers als Erasmus, Coornhert en Hugo de Groot.

Vrijzinnigheid is zelfs een kenmerk van de hele Nederlandse samenleving. Ons beleid met betrekking tot drugs en euthanasie en onze voorortekensrol bij het huwelijk voor homoparen geven daar blijk van. Die vrijzinnigheid blijkt ook uit de manier waarop met verschillen wordt omgegaan. Tolerantie, polderen, streven naar een breed gedragen consensus en voor iedereen aanvaardbare compromissen, respect voor minderheden – het is wezenlijk voor de manier waarop in Nederland altijd politiek is bedreven.

Nederland is een land van minderheden. Daardoor wijkt onze democratische cultuur af van die in andere landen. Wij kennen geen tweepartijstelsel waarbij de winnende partij zijn wijf doorbrengt zonder naar de oppositie te luisteren. Ons systeem van eemredige verzoenwoordelingen vermindert soms de slagkracht waardoor besluitvorming langer kan duren, maar daar staan een groter draagvlak en meer maatschappelijke samenhang tegenover.

Ook in de omgang met godsdienstige verschillen kent Nederland een eigen traditie, waarnaar buitenlanders – tot voor kort – vaak vol bewondering keken. De neutraliteit van de staat was en is het liberale vertrekpunt. Maar anders dan in Frankrijk is dat nooit geïnterpreteerd als het uitsluiten van religie uit de publieke

TEKENING CYPRIAN KOSCIELNIAK

sfeer. Integendeel, als mensen scholen of partijen op religieuze grondslag wilden oprichten, kregen ze de ruimte.

Femke Halsetma heeft deze vrijzinnigheid opnieuw op de agenda gezet. Vrijzinnigen zijn in een breed spectrum van de Nederlandse politiek te vinden, van GroenLinks en de PvdA tot D66 en VVD. Het zou daarom jammer zijn als dit pleidooi voor vrijzinnigheid beperkt zou blijven tot het linkerdeel van de politiek. Politieke vrijzinnigheid wordt gekenmerkt door een open en ondogmatische opstelling en door pragmatische vrijzinnigheid richt zich ook op inhoudelijke waarden als individuele zelfontplooiing, principiële gelijkwaardigheid, democratie en verdraagzaamheid.

De overheid moet deze inhoudelijke

waarden beschermen door de waarborgen van de democratische rechtspraak, door grondrechten en door het bestrijden van discriminatie. Maar ze moet zich niet paternalistisch of moralistisch opstellen. Burgers moeten de vrijheid hebben hun leven in te richten zoals zij dat zelf willen.

Deze vrijzinnige traditie blijft op dit moment kwetsbaar. Blijven we een samenleving waarin alle minderheden zich thuis voelen? Of willen we een nationale canon van normen en waarden waaraan iedereen zich moet aanpassen? Geven we onze traditionele verdraagzaamheid op voor een radicaal antireligieus secularisme en voor de Franse *laïcité*?

We zien een toenemende verontuiging over de onverdraagzaamheid en verharding in de Nederlandse samenleving. Dit

verklart waarom het pleidooi van Halsetma nu zo sterk de aandacht trekt.

Wat onze multiculturele samenleving nodig heeft, is een tussenweg tussen religieus fundamentalisme en radicaal secularisme. En dat vereist een vrijzinnige visie waarin tolerantie en dialoog vooropstaan.

Vrijzinnigheid leidt niet tot simpele slogan. Vrijzinnigheid is de houding van de manne, van het enerzijds, anderzijds. Die nuance blijkt bijvoorbeeld uit de vormgeving van de Haagse rechtbank met betrekking tot de SGP. De staat mag discrimineren van vrouwen niet streuen en daarom moet de subsidie aan de SGP beëindigd worden. Dit past in de vrijzinnige nadruk op een principiële gelijkheid van man en vrouw. Maar een verbod van de SGP zou een heel drastisch middel zijn en is voor de

rechtbank terecht een stap te ver.

Een nuditere, verdraagzame houding past ook tegenover orthodoxe joden en moslims die iemand van het andere geslacht geen hand willen geven. Het is diep triest dat nota bene de minister van Integriteit tegenstellingen aanwakkert door hierover te confrontatie te zoeken. De op het over het ongemengd zwemmen wékt al evenzets verbazing. De behoefte hieraan heeft niets te maken met ongelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen, maar met een bepaalde seksuele moraal.

Dat betekent niet dat de overheid iedere seksuele moraal moet tolereren. Honorair, gedwongen huwelijken, vrouwenbesnijdenis en ecrwtrak maken, anders dan hoofdzoekjes of geschieden zwenklessen, daadwerkelijk slachtoffers. Vrijzinnigen bestrijden daarom wel de fundamentele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in sommige minderheidsculturen, maar ze doen dat niet doordacht beleid en niet met de borte bij. Ze bestrijden niet de bouw van moskeeën, godslidensvrijheid is immers een fundamenteel mensenrecht. En ze werken evenmin buitenlandse prelecters en inams. Maar ze eisen wel van die Poolse prelecters en Marokkaanse inams dat zij een inburgeringscursus volgen die hen in staat stelt om ook echt steun te bieden aan gelovigen in de Nederlandse samenleving. De nieuwe hardheid in ons maatschappelijk debat sluit minderheden uit. Het bevordert het denken in termen van 'wij tegen zij'. Daarmee verzwemt de samenleving juist de minderheden van zich waarvan ze hoopert dat ze sterker integren.

Vrijzinnigen stellen daar een zogeheten inclusieve houding tegenover. Zij vragen niet van minderheden om zich helemaal aan te passen aan de meerderheid. Ze laten zowel de Gay Parade als de hoofdzoekjes toe, ze tolereren de Wallefjes en de softdrugs en maken ruimte voor de moskee. De burgemeester van Amsterdam die probeert de boel bij elkaar te houden en de religieuze identiteit van minderheden serieus neemt, is hiervan een goed voorbeeld.

In de afgelopen eeuwen is in Nederland een vrijzinnige cultuur ontstaan. Poldermodel en tolerantie, godslidensvrijheid en erkenning van gewenstbeweraren, het zijn allemaal waardevolle kenmerken van onze traditie. Een inclusieve democratie die minderheden laat weten dat ze erbij horen, levert een grotere bijdrage aan sociale integratie dan de huidige harde taal. Het wordt tijd dat we die vrijzinnige traditie opnieuw ontdekken en waarmaken.

Prof. Wibren van der Burg is filosoof aan de Universiteit van Tilburg. Van zijn hand verschenen begin oktober het boek 'Over religie, moraliteit en politiek. Een vrijzinnig alternatief'.